U ČEŠKOM TEREZINU ODRŽANA MEĐUNARODNA KONFERENCIJA O EUROPSKIM FORTIFIKACIJAMA

EUROPSKE FORTIKACIJE - OD POPRIŠTA RATNIH STRADANJA DO TRANSGRANIČNIH KULTURNIH I TURISTIČKIH KORIDORA

Terezin predstavlja idealnu europsku utvrdu

Teška priča terezinske tvrdave svjedoči o burnoj povijesti Europe. Upravo zato, fortifikacijska baština izvrstan je medij za promociju temeljnih vrijednosti Vijeća Europe: demokracije, poštivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda, predstavljajući prostor susreta i interkulturnog dijaloga, mira i tolerancije

NAPISALA I SNIMILA
Doc. dr. sc. Nataša UROŠEVIĆ

TEREZIN - Mogućnosti transnacionalne suradnje i projektnog umrežavanja europskih gradova s fortifikacijama bile su glavne teme međunarodne konferencije koja je u Terezínu u Češkoj ovaj tjedan okupila pedesetak stručnjaka za europsku kulturno-povijesnu baštinu. U sklopu europskog projekta Prekogranično umrežavanje i promocija značajne povijesne baštine fortifikacija Euroregije Elbe-Laba, u organizaciji međunarodne mreže i europske kulturne rute Forte Cultura, predstavljeni su primjeri dobre prakse prekograničnе suradnje europskih regija na valorizaciji zajedničke baštine.

Baština kao razvojni resurs

Na temelju izvrsnih iskustava Interreg projekta „Recapture the Fortress Cities/Reviving the Fortress Regions", kroz koji je Grad Magdeburg razvio sustav održivog upravljanja i revitalizacije fortifikacijske baštine kroz akcijske i master-planove na principima zelenih urbanih krajolika i pametne urbane mobilnosti te društvene participacije, predložen je zajednički Interreg Europe projekt „Reviving the Fortress Region" u suradnji s regijom Antwerpen, regijom Veneto, nizozemskom Zuiderwaterlinie, francuskom udrugom gradova s fortifikacijama te partnerskim hrvatskim gradovima Pulom i Karlovcem. Cilj projekta je ojačati regionalne identitete i ekonomije te razviti pametne sustave upravljanja kulturnom baštinom kroz međunarodno umrežavanje, a sve u cilju održivog ekonomskog i kulturnog razvoja lokalnih zajednica te širenja mogućnosti za društveno blagostanje kroz klimatski odgovorna putovanja.

- Kroz pametno i kreativno umrežavanje, europske regije s fortifikacijama mogu postati mjesta održivog turizma, rekreacije, kulture i kreativnosti, poduzetništva, istraživanja i obrazovanja o zajedničkoj europskoj povijesti. To se posebno odnosi na gradove s prstenovima utvrda i lučke gradove s fortifikacijama, koji imaju ogroman potencijal revitalizacije i pretvaranja fortifikacijske baštine u razvojni resurs. Najvažnije je što imamo priliku učiti pritom jedni od drugih, koristiti iskustva europske dobre prakse i zajednički se susresti s razvojnim izazovima, istaknuo je Rafaël Deroo, generalni tajnik Europske federacije gradova s fortifikacijama.

Izvrsna iskustva prekogranične suradnje u okviru aktualnog projekta FORTITUDE - Historic Fortresses Intensifying Cross-Border Tourism Development Interreg IPA CBC Hrvatska-Bosna i Hercegovina-Crna Gora, predstavila je Đurđa Vrljević Šarić, voditeljica Odjela za međunarodnu suradnju i projekte Javne kulturne institucije Trđava kulture u Šibeniku.

- Kao vodeći partner na projektu organizirali smo projekte gradenja kapaciteta kroz radionice razvoja kulturnog turizma i upravljanja baštinom za projektne partnere i dionike. Glavni cilj projekta bio je unapređenje interpretacijske infrastrukture i kreiranje zajedničkih kulturnih događanja kako bi se unaprijedila atraktivnost i povećao broj posjeta izvan glavne turističke sezone. Rezultati projekta već su vidljivi kroz razvoj posjetiteljskih centara i kulturnih ruta u četiri grada partnera: Šibeniku, Karlovcu, Banja Luci i Baru. Uz zajedničku manifestaciju Noć tvrđava, razvili smo zajedničku digitalnu promociju kroz digitalne kioske i najvažnije, međunarodno smo se umrežili i stvorili nova partnerstva, istaknula je Vrljević Šarić.

Suradnja Šibenika i Pule

Šibenska Tvrđava kulture, kao javna ustanova koja se gradila na participativni način, kroz europske projekte, nametnula se kao europski primjer dobre prakse: nakon osnivanja 2016. i cijelog niza uspješnih projekata, danas zapošljava pedeset stručnjaka, kojima pomaže još 5.000 volontera - članova Kluba prijatelja šibenskih tvrđava. Javna institucija, koja je samoodrživa i financira se uglavnom iz ulaznica, posjeta 200.000 ljubitelja fortifikacija godišnje, organizira čak 35 događanja mjesečno u utvrdama i novoj atrakciji za Šibenčane i njihove goste - Kući Arsen. Nakon uspjeha Sv. Mihovila, utvrde Barone i Svetog Nikole, koji je 2017. upisan na UNESCO-vu listu u sklopu transnacionalne nominacije venecijanskih utvrda na Jadranu, u lipnju se otvara i Sv. Ivan, koji će, saznajemo, kao svojevrsni obrazovni kampus nuditi cjelogodišnje edukacijske i istraživačke interdisciplinarne programe za mlade.

- U jezgri naše uspješne priče je entuzijazam, profesionalnost, inovacija, inkluzija, hrabrost. Vjerujemo da kultura može transformirati grad i to dokazujemo iz dana u dan već osam godina. Neprestano rastemo i učimo, slijedimo suvremene trendove u kulturi i želimo podijeliti našu priču, zaključila je Vrljević Šarić, istaknuvši velik potencijal suradnje prijateljskih gradova Šibenika i Pule.

Sudionici konferencije na svečanosti otvaranja manifestacije European Fortress Summer

Ulaz u terezinski logor

Na konferenciji je predstavljeno još dvadesetak uspješnih projekata članova partnerskih mreža EFFORTS i Forte Cultura, koje okupljaju više od 150 europskih gradova s fortifikacijama. Simone Voigt, voditeljica programa Tvrđave Königstein u Njemačkoj govorila je o uspješnoj višegodišnjoj češko-njemačkoj suradnji na razvoju fortifikacijskog kulturnog turizma duž rijeke Labe i u istoimenoj Euroregiji. Povijesni razvoj i tipologiju europskih utvrda predstavio je dr. Hans-Rudolf Neumann, dok je o mogućnostima razvoja kulturnog turizma kroz europske kulturne rute govorio Dirk Röder, u ime organizatora skupa, udruge Forte Cultura. Arhitekt Marcin Gorski sa Sveučilišta u Varšavi predstavio je zanimljiv studentski istraživački projekt reintegracija i revitalizacije fortifikacijskog sustava Tvrđave Dömitz te naglasio potencijal projektne suradnje između europskih sveučilišta na istraživanjima zajedničke europske baštine. Domaćin skupa, Jiri Hofman iz informacijskog centra Grada Terezína, predstavio je idealni utvrđeni grad Terezín i njegovu turbulentnu povijest i europsku baštinu koja se revitalizira i kroz brojne programe oživljene povijesti, poput redovnih Jozefinskih svečanosti.

Burna povijest Terezína

Terezín je idealni utvrđeni grad, izgraden najsuvremenijim inženjerijskim tehnologijama 1790. za potrebe Habsburške vojske. U vrijeme kad je dovršen je bio najveća vojna utvrda u Habsburškoj Monarhiji i predstavljao je vrhunac fortifikacijskog graditeljskog umijeća, a od neprijatelja su ga, uz snažne bedeme i nizove opkope koji su plavljeni po potrebi, čuvali i kilometri miniranih podzemnih tunela, koji su danas turistička atrakcija. Impozantnu tvrđavu izgradio je, u čast svojoj majci, carici Mariji Terezији, car Josip II., nadjenuvši joj me Theresienstadt, a Česi su ga prozvali Terezín. Kroz ovaj ogromni utvrđeni kompleks prošle su brojne vojske, a češka vojska napustila ga je krajem devedesetih.

- Nakon što je vojska, koja je zapošljavala najviše ljudi u gradu otišla, grad je ostao bez tri četvrtine stanovnika, što je značilo i gubitak prihoda. Preostalo stanovništvo dobilo je u nasljede brigu o fortifikacijama, koje vrijede nekoliko milijardi eura, naglasio je Jiri Hofman. Terenski obilazak omogućio nam je uvid u velik razvojni potencijal bivšeg vojnog kompleksa, u kojem je trenutno muzej, a uređuje se i Centar za istraživanje holokausta. Lokalna samouprava i stručnjaci pokrenuli su inicijativu za revitalizaciju i obnovu bivših vojnih kompleksa, a kroz europske projekte i natječaje traže se najbolje ideje za nove funkcije terezinskih utvrda i vojarni.

- Bitno nam je što smo kroz europske projekte s lokalnim vlastima postigli uspješna partnerstva i osmislili edukativne projekte za učenje i sjećanje na stradanja i zločine protiv čovječnosti koji su se dogodili u Terezínu, istaknuo je Simon Krbec iz Terezinskog centra za studije genocida.

Tvrđava u Terezínu, koja se nalazi šezdesetak kilometara sjeverozapadno od Praga, ima burnu i tešku povijest. Terezín je bio najozloglašeniji vojni zatvor u doba Austrougarske monarhije. U njemu je kaznu služio i Gavrilo Princip, osuđen zbog ubojstva austrougarskog prijestolonasljednika Franza Ferdinanda i njegove supruge Sofije. U Terezín su u prosincu 1914. prebačeni pripadnici "Mlade Bosne" Gavrilo Princip, Trifko Grabež i Nedeljko Čabrinović, sudionici Sarajevskog atentata 28. lipnja 1914. Pošto je bio premlad za pogubljenje, Princip je osuđen na 20 godina strogog zatvora. Preživio je četiri godine u najtežim uvjetima, okovan u mračnoj i hladnoj tamnici broj je dan, koja se može posjetiti i danas. Umro je 28. travnja 1918. godine od tuberkuloze i pothranjenosti.

U Drugom svjetskom ratu, njemačka okupatorska vlast nastavila je tradiciju mjesnog zatvora iz vremena Austro-Ugarske i organizirala praški Gestapo zatvor u Malој tvrđavi, kroz koji su prošli deseci tisuća zatvorenika i pripadnika pokreta otpora. Neki od njih su pogubljeni, drugi su poslani u zatvore i koncentracijske logore. Da stvar bude još gora, cijeli grad je evakuiran i 1941. u njemu je osnovan židovski geto, sabirni logor prije transporta u druge logore istrebljenja. U to vrijeme kroz Terezín je prošlo približno 140.000 ljudi. Ovdje je umrlo njih 35.000. U Terezínu postoji dobro očuvano mjesto sjećanja. Takozvanu Malu tvrđavu, nekadašnji zatvor Gestapoa posjećuju tisuće ljudi svake godine.

I teška priča terezinske tvrdave svjedoči o burnoj povijesti Europe. Upravo zato, fortifikacijska baština izvrstan je medij za promociju temeljnih vrijednosti Vijeća Europe: demokracije, poštivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda, predstavljajući prostor susreta i interkulturnog dijaloga, mira i tolerancije. To je bio i svojevrsni zaključak ove konferencije: kroz projektnu suradnju, europska partnerstva, učenje i istraživanje transformirati europske granične regije s fortifikacijama, nekadašnja poprišta ratnih sukoba i ljudskih stradanja u nove kulturne koridore i prostore mirovnih i civilnih inicijativa, kreativne suradnje i interkulturnog dijaloga.

Mjesto sjećanja u Terezínu

Ćelija Gavrila Principa

Logorske spavaonice